

לשכת הרבנות
כפר חב"ד

הלכות
תשעה באב
וסדר התפילה

ה'תשפ"א

ב"ה. ערב שבת חזון ה'תשפ"א

פתח דבר

בשנה זו בה תשעה באב חל במוצאי שבת, ישנן הלכות מיוחדות הנוגעות הן ליום השבת והן למוצאייה.

הנני מגיש את קיצור ההלכות כדי להקל על כל אחד ואחת את הידיעה כיצד לנהוג.

יהי רצון שייהפכו ימים אלו לששון ולשמחה, ונזכה לראות תיכף ומיד ממש בכיאת מנחם לציון.

הרב מאיר אשכנזי
מרא דאתרא כפר חב"ד

הלכות תשעה באב וסדר התפילה

להלן קיצור הלכות למעשה הנוהגות בקביעות שנה זו, בה תשעה באב חל במוצאי שבת:

ערב שבת חזון

- < רחיצה לצורך ניקיון, מותרת. רחיצה לתענוג, אסורה.
- < מותר לגזור ציפורניים, וגם אחר חצות היום.
- < מותר לצחצח את הנעליים.

לימוד תורה בשבת

- < שיעורי חת"ת ורמב"ם, שנים מקרא ואחד תרגום ולימוד ענייני בית הבחירה, יש לסיים לכתחילה לפני חצות יום השבת.
- < אם לא אמרם לפני חצות היום, ניתן בדיעבד לומר חת"ת, שנים מקרא ואחד תרגום וענייני בית הבחירה גם אחר חצות היום.
- < אך את שיעור הרמב"ם ישלים רק במוצאי תשעה באב.
- < בשבת אחר חצות היום לומדים רק עניינים הקשורים עם החורבן, בהלכה או באגדה. כגון: דברים הרעים שבירמיה ואיוב. מדרש איכה ופירושים על מגילת איכה וביניהם רשימות הצמח צדק על איכה. סוגיות הגמ' בגיטין (נה, ב - נח, א), בסנהדרין (צו-צז), ובמועד קטן (פרק אלו מגלחין). וכן הלכות תשעה באב.

"אב הרחמים"

- < אומרים "אב הרחמים" קודם תפילת מוסף.
- < אין מטיילים בשבת זו אחר חצות היום.

תפילת מנחה וסעודה המפסקת

- < מקדימים את זמן תפילת מנחה כדי שיספיקו לאכול סעודה מפסקת.
- < במנחה אין אומרים "צדקתך", ואין אומרים פרקי אבות.
- < נוטלים ידיים לסעודה המפסקת ואוכלים פת.
- < בעת הסעודה יושבים על כיסא על יד השולחן כרגיל.

- < ניתן לאכול בשר ולשתות יין בסעודה זו.
- < אין אוכלים ביצה באפר.
- < ברכת המזון בזימון כרגיל.
- < בקביעות כשנה זו אין צורך להתנות בגמר הסעודה שרוצה להמשיך לאכול אחרי ברכת המזון עד השקיעה, ויכול לאכול ולשתות גם בלי תנאי.
- < אסור לאכול לפני כניסת הצום דבר מתוק (על מנת שתישאר מתיקות בפה בתחילת הצום), מפני שיהיה אסור לבלוע בצום את המתיקות.

יולדת, מעוברת ומניקה - בתענית תשעה באב

כלל:

יולדת הכוונה עד שלושים יום מהלידה.

מניקה הכוונה אישה שמניקה בפועל.

ההלכה:

- < יולדת בתוך שבוע מהלידה פטורה מלהתענות.
- < בין שבעה ימים לשלושים יום מהלידה, תתחיל להתענות. אם תרגיש חולשה, תפסיק את התענית.
- < מעוברת תתחיל להתענות. אם תרגיש חולשה יתירה תפסיק את התענית.
- < מניקה תתחיל להתענות. אם תרגיש חולשה יתירה, או אם יהיה חשש שלא יהיה לה מספיק אוכל להאכיל בו את התינוק והתינוק אינו רגיל לאכול תוספת של אוכל אחר, תפסיק את התענית.
- < בכהנ"ל, באם הדבר אפשרי, יש להשתדל להתענות לפחות עד מנחה גדולה (13:22 שערן תל אביב).
- < במצב של הריון בסיכון כלשהו, וכן מעוברת המרגישה צירים, תתייעץ עם הרב.

זמן איסור אכילה, רחיצה, נעילת נעלי עור וכו'

- < התחלת התענית בשקיעת החמה - 19:45 לפי שערן תל אביב.
- < איסורי רחיצה וסיכה חלים בשקיעת החמה, ומאז ירחץ ידיו רק עד קשרי אצבעותיו.
- < אך איסור נעילת נעלי עור ודין ישיבה על כיסא נמוך חלים רק לאחר צאת השבת ואמירת "ברוך המבדיל".

הכנה משבת לחול

- < אסור להכין בשבת את נעלי הבד או הקינות עבור מוצאי שבת, ואסור להביאם לבית הכנסת בשבת.
- גם את שאר ההכנות שעושים בבית הכנסת יש לעשות רק לאחר צאת השבת ואמירת "ברוך המבדיל".

מוצאי שבת

- < במוצאי שבת אומרים "ברוך המבדיל בין קודש לחול", חולצים את נעלי העור ולובשים נעלי בד או גומי וכדו', אך נשארים עם בגדי השבת. כך יעשו גם הנשים והילדים.
- < יש לאחר את תפילת ערבית בבית הכנסת, כדי שהציבור יספיק להחליף את הנעליים בביתו ולהביא את הקינות.
- < מסיימים את הפרוכת לצד ארון הקודש.
- נוהגים להסיר את הכיסוי שעל הבימה, וכן את הכיסוי שעל עמוד שליח הציבור.
- < מכבים חלק מן האורות בבית הכנסת.
- < יושבים על כיסא נמוך משלושה טפחים - פחות מ-24 ס"מ (ועכ"פ פחות מ-30 ס"מ).
- אישה מעוברת או אדם זקן וחלש יכולים לשבת בתשעה באב גם על כיסא רגיל, מפני שאינם עושים זאת להנאה.
- מניקה יכולה לשבת על כיסא רגיל בזמן ההנקה.

ערבית, איכה וקינות

- < אחרי תפילת שמונה עשרה של ערבית אומרים קדיש "תתקבל", ומברכים על הנר "בורא מאורי האש".
- אין מברכים על הבשמים במוצש"ק זו.
- < אומרים מגילת איכה וקינות. אמירתם צ"ל בשיבה דווקא. אין לשבת על הקרקע ממש, כי אם בהפסק כלשהו.
- < קריאת מגילת איכה תהיה בנחת. בכל פרק המתחיל "איכה" יגביה את קולו יותר. פסוק "השיבנו" שבסיום המגילה אומר הקהל בקול רם יחד עם החזן.
- < גם נשים שומעות או אומרות את מגילת איכה.

< לאחר סיום מגילת איכה וקינוח אומרים "ואתה קדוש", קדיש שלם בלא תתקבל, "עלינו לשבח", קדיש יתום, משניות פ"ג ממסכת מועד קטן - בלא אמירת "רבי חנניא" וכו', קדיש דרבנן.

< אין אומרים "ויהי נועם", ואין אומרים "ויתן לך".

שאיילת שלום בתשעה באב

< כשחוזרים מבית הכנסת הולכים בכבוד ראש כאבלים, ולא בחבורה.

< בתשעה באב לא אומרים שבוע טוב, לילה טוב, בוקר טוב, שלום וכדומה. אדם שאינו מודע לזה ואומר שלום, עונים לו בשפה רפה ובכבוד ראש.

אם אפשר, יודיעו לו שהיום אסור בשאיילת שלום.

אך מותר לשאול אדם איך הוא מרגיש.

לבישת בגדי חול ורחיצת כלי השבת

< כשחוזרים מבית הכנסת מחליפים את בגדי השבת לבגדי חול.

< את הכלים שאכלו בהם בשבת יש להדיח רק למחרת אחר חצות היום. כלים המפיצים ריח רע, ניתן לרחצם גם במוצאי השבת.

ראוי ללבוש כפפות בעת רחיצת הכלים בתשעה באב, משום איסור רחיצה.

רחיצת הכלים תיעשה במים קרים.

< בקריאת שמע שעל המיטה אין אומרים תחנון.

בוקר תשעה באב

< נטילת הידיים בבוקר תשעה באב, רק עד קשרי האצבעות.

< ניתן להעביר על העיניים או הפנים את הלחלוחית שיש על האצבעות מנטילת הידיים בבוקר.

אם יש לכלוך בעיניים, בפנים או בידים, ניתן לרחצו במעט מים.

< רחיצת הידיים ביציאה מבית הכיסא, או קודם התפילה, תהיה רק עד קשרי האצבעות.

< בברכות השחר אין מברכים "שעשה לי כל צרכי".

תפילת שחרית, קריאת התורה, ואמירת הקינות

- < האבלים יכולים להדליק ה' נרות בעמוד התפילה כרגיל (שהרי למנהגינו אין מקפידים להשאיר אור מינימלי בבית הכנסת בתשעה באב - כמנהג העולם, וכל שכן שיוכלו להדליק נרות אלו שאינם משמשים להאיר).
- < בשחרית אין לובשים טלית ותפילין, ואין אוחזים את ציציות הטלית קטן ב"ברוך שאמר" ובקריאת שמע.
- < סדר תפילת שחרית: מ"מה טובו" עד אחרי שמונה עשרה - כרגיל, ואין אומרים תחנון.
- < הש"ץ אומר "עננו" בחזרת הש"ץ.
- < אין נשיאת כפים בשחרית. גם הש"ץ לא יאמר "אלוקינו ואלוקי אבותינו".
- אם הש"ץ התחיל לומר "אלוקינו ואלוקי אבותינו" - יסיים.
- < אחרי חזרת הש"ץ אומר הש"ץ חצי קדיש, וקוראים בתורה פרשת "כי תוליד בנים". השלישי הוא המפטיר.
- לכתחילה יש להעלות לתורה רק אדם שמתענה.
- < אבל בתוך השבעה יכול לעלות לתורה בתשעה באב (כמו שאר הקהל, שהרי לכולם אסור ללמוד תורה ואעפ"כ מותר להם לעלות לתורה ביום זה).
- < ניתן לעשות "מי שברך" בשחרית, רק עבור חולה.
- < אדם שצריך לברך "הגומל", יברך בקריאת התורה של מנחה.
- < עליה לתורה של בר מצוה וברכת "ברוך שפטרני", יהיו במנחה.
- < בסיום הקריאה ולפני ההגבהה אומרים חצי קדיש (מנהג הרבי בשנת תשמ"ח).
- < המגביה את הס"ת יכול לשבת על כיסא רגיל בזמן הגלילה ואמירת ההפטרה.
- < לאחר אמירת ההפטרה וברכותיה אומרים "יהללו", מחזירים את הס"ת להיכל ואומרים קינות.
- < את הקינות יש לומר בישיבה דווקא. אך הפיוט "אלי ציון" נאמר בעמידה.
- < אמירת הקינות תהיה בכובד ראש ומתוך צער על החורבן. אין להפסיק באמירתם כדיבורים בעלמא.
- < אחרי הקינות אומרים "אשרי", "ובא לציון גואל" - ומדלגים פסוק "ואני זאת בריתי", קדיש שלם בלא תתקבל, "עלינו לשבח", קדיש יתום, משניות פ"ג דמועד קטן - ללא אמירת "רבי חנניא" וכו', קדיש דרבנן.

- < למנהגינו, לאחר אמירת כל הקינות ביום, קורא כל אדם לעצמו את מגילת איכה.
- < המתפלל ביחידות צריך לומר קינות ומגילת איכה.
- < נשים צריכות לומר קינות, ולפחות את הקטעים העיקריים שבהם: "אם תאכלנה נשים פרים", "ארזי הלבנון", "על חורבן בית המקדש", "מי יתן ראשי מים", "ציון הלא תשאלני", "אלי ציון ועריה".
- < יש לסיים את אמירת הקינות ומגילת איכה לפני חצות היום.
- < את הספסלים בבית הכנסת ניתן לסדר רק לאחר חצות היום.

הלכות היום

- < עד חצות היום יש לשבת על כיסא נמוך, הן בבית הכנסת והן בבית.
- < לאחר חצות היום יושבים על כיסא רגיל.
- < גם במשך המעט לעת של תשעה באב יש לערוך סיום מסכת (מועד קטן. או בענייני בית הבחירה - אחר חצות היום).
- < למרות שבתשעה באב אסור ללמוד תורה כרגיל מפני שהיא משמחת לב, והאיסור הוא עד צאת הכוכבים של מוצאי התענית, מ"מ גם ביום זה יש חיוב ללמוד תורה בכל רגע, אלא שהלימוד צ"ל בחלקי התורה המתאימים ליום זה.
- < אדמו"ר הרשב"ב היה לומד בתשעה באב את מדרש איכה רבה, ואת הסוגיא בגיטין (נהב - נח,א).
- < העושה מלאכה בתשעה באב לפני חצות היום אינו רואה בה סימן ברכה.
- < ירא שמים יחמיר ע"ע שלא לעשות מלאכה גם אחרי חצות היום, כדי לא להסיח את דעתו מן האבלות.
- < אך מותר לפתוח חנות לממכר מוצרי מזון.
- < אין להתעסק בתשעה באב בדברים המסיחים את הדעת מן האבלות.
- < את סעודת מוצאי התענית מכינים רק אחרי חצות היום.
- < אחרי חצות היום מותר לרחוץ ירקות וכדומה במים לצורך סעודת מוצאי התענית, וכן מותר לרחוץ כלים מלוכלכים העומדים בכיור - למרות שהידיים נרטבות במים, מפני שאין כוונת הרחיצה במים להנאה. אך עדיף ללבוש כפפות בזמן הרחיצה.
- < את המיטות ואת הבית מסדרים רק אחרי חצות היום.
- < אין לשטוף את רצפת הבית בתשעה באב. אך אם יש מקום מלוכלך מותר לרחצו.

תכשיטים וקוסמטיקה

- < נשים אינן עונדות תכשיטים בתשעה באב, אך מותר להן לענוד טבעת שרגילות לענוד אותה תמיד.
- < משום איסור סיכה, לא מורחים על הפנים או על הגוף קרמים, משחות ושאר מוצרי קוסמטיקה.

הבדלה ביום תשעה באב

- < איש, ולכתחילה גם אישה, שהותר להם לאכול בתשעה באב מחמת חולי, צריכים לעשות הבדלה לפני שיאכלו (בלא ברכת הנר והבשמים כמובן).
- את כוס היין יש לתת לשתות לילד קטן שהגיע לחינוך ברכה ולא הגיע לחינוך לאבלות, ובדרך כלל זהו בין גיל שש לגיל תשע.
- אם אין ילד קטן, ישתה האיש המבדיל את היין בעצמו.
- אישה יכולה להבדיל על חמר מדינה כמו תה או קפה, ותשתה את הכוס בעצמה.
- < ילד האוכל בתשעה באב אינו צריך להבדיל לפני אכילתו, וישמע הבדלה במוצאי הצום.

אכילת מעדנים ונטילת ידיים ללחם

- < מבוגר או ילד שהותר להם לאכול בתשעה באב, לא יאכלו מעדנים וממתקים, כי אם רק אוכל המוכרח להם.
- < האוכל לחם בתשעה באב (בהיתר), יטול את ידיו כרגיל - עד הפרק - לפני אכילת הלחם. וכן יטול מים אחרונים.
- ויאמר "שיר המעלות" לפני ברכת המזון, ו"נחם" אחרי "הרחמן" בלי חתימת הברכה.

נטילת תרופה

- < הזקוק ליטול תרופה בתשעה באב, עדיף שיבלע אותה בלי מים. אם הדבר קשה לו, יכול ליטול את התרופה עם מעט מים שנעשו מרים על ידי תה רגיל מרוכז בלי סוכר, או על ידי תבלין אחר.

סיום תפילת שחרית ותפילת מנחה

- < מחזירים את פרוכת ארון הקודש למקומה.
- < נותנים לצדקה אגרא דתעניתא (פדיון הסעודות שלא אכל היום, כדי להעלותם לקדושה).
- < לובשים טלית ותפילין דרש"י בברכה, אומרים קריאת שמע, שיר של יום וקדיש יתום, "אין כאלוקינו" וכו' עד "ה' יברך את עמו בשלום" וקדיש דרבנן.
- < אין אומרים כאן "עלינו לשבח".
- < לאחמ"כ אומרים תהילים ושיעורי חומש ותניא. את שיעור הרמב"ם לומדים רק לאחר סיום התענית בלילה.
- < מדליקים נרות בעמוד התפילה לתפילת מנחה.
- < מתפללים מנחה של תענית ציבור עם קריאת התורה. את חצי הקדיש שאחרי קריאת התורה אומרים רק לאחר הכנסת ספר התורה להיכל.
- < אומרים "נחם" ו"עננו" בשמונה עשרה.
- < אדם שאינו מתענה לא יאמר "עננו", אך יאמר "נחם".
- < הש"ץ אומר "אלוקינו ואלוקי אבותינו" של ברכת כהנים.
- < בסיום תפילת מנחה אומרים האבלים משניות כלים ומקוואות כרגיל.
- < אחרי תפילת מנחה מסירים תפילין דרש"י ומניחים תפילין דר"ת.

תפילת ערבית, הבדלה וקידוש לבנה

- < סיום התענית בצאת הכוכבים - 20:13 לפי שעון תל אביב.
- < אחרי תפילת ערבית ולפני הבדלה, נוטלים את הידיים ג' פעמים לסירוגין על כל כף היד, כמו בנט"י בבוקר.
- < נוסח ההבדלה במוצאי התענית מ"הנה א-ל ישועתי" כרגיל, אך בלי נר ובלו בשמים.
- < המבדיל ישתה את היין בעצמו.
- < לפני קידוש לבנה חולצים את נעלי הבד ונועלים נעליים רגילות, שוטפים את הפנים ואת הפה, וכן אוכלים ושותים.
- < לא רוקדים אחרי קידוש לבנה במוצאי תשעה באב.

< אישה המתענה וקשה לה להמתין עד שבעלה יחזור מבית הכנסת, יכולה להבדיל בעצמה על תה או קפה (ואם קשה לה להבדיל, מותר לה במקום צורך גדול לאכול ולשתות לפני הבדלה, ותשמע לאחר מכן הבדלה מבעלה).

כאשר האישה מבדילה בעצמה, יכולה להוציא י"ח רק נשים ובנות, ואינה יכולה להוציא את בניה אפילו אם הם קטנים.

< אדם הצריך להבדיל בביתו עבור בני ביתו, לא ייצא י"ח הבדלה בבית הכנסת. מפני שאם ייצא י"ח הבדלה בביהכ"ס, לא יוכל להבדיל שוב בבית עבור אשתו ובנותיו.

< לומדים את שיעור הרמב"ם היומי.

< בקריאת שמע שעל המיטה אומרים תחנון.

אכילת בשר ויין, כיבוס, שמיעת כלי זמר וכו'

< אכילת בשר, שתיית יין, שמיעת כלי זמר, תספורת, כיבוס, לבישת בגד חדש, אכילת פרי חדש וברכת שהחיינו, מותרים רק מיום שני - ' מנחם אב - אחר חצות היום.

אדם שיוצא לדרך וזקוק לבגדים מכובסים, מותר בשעת הדחק לכבס עבורו ביום שני (י' מנ"א) גם לפני חצות היום.

לעילוי נשמת
בני יקירי
זלמן אליהו ע"ה

נלב"ע ד' שבט תשע"ז
ת.נ.צ.ב.ה.

ולהבחל"ח
לזכות בתו היקרה והאהובה
מעייין ברכה בת דינה רות תחי'
לאורך ימים ושנים טובות

נתן נטע שי' ציבין
ומשפחתו